

TRIBEČSKÉ MÚZEUM V TOPOĽČANOCH

Koncepcia akvizičnej činnosti Tribečského múzea v Topoľčanoch (s výhľadom do roku 2018)

1. Úvod

Tribečské múzeum v Topolčanoch bolo založené v roku 1961. Od roku 2002 je rozpočtovou organizáciou Nitrianskeho samosprávneho kraja, so samostatnou právnou subjektivitou. Hospodári samostatne a vo svojom mene nadobúda práva a povinnosti a zaväzuje sa. Múzeum je rozpočtom napojené na rozpočet NSK.

Základným poslaním Tribečského múzea v Topolčanoch je na základe prieskumu a vedeckého výskumu cieľavedome zhromažďovať, vedeckými metódami zhodnocovať, odborne spravovať a ochraňovať, vedecky a kultúrno-výchovne využívať hmotné a nehmotné doklady a dokumenty o vývoji spoločnosti a prírody na území okresu Topolčany.

2. Charakteristika zbierkového fondu

Tribečské múzeum v Topolčanoch od svojho založenia vytvorilo zbierkový fond, ktorý obsahuje cez 81 tisíc predmetov z vedných odborov prírodovedného a spoločenskovedného charakteru. Do vzniku samosprávnych krajov múzeum územne pokrývalo tri súčasné okresy – Topolčany, Bánovce n/Bebravou a Partizánske, tvoriace jeden okres. Z uvedeného dôvodu značná časť predmetov pochádza z lokalít, ktoré v súčasnosti sú už mimo územie okresu Topolčany.

Po vzniku múzea bola vykonávaná rozsiahla zbierkotvorná činnosť, ale bez akéhokoľvek systémového riešenia a následného odborného spracovania. Zbierková činnosť mala charakter viac-menej náhodného zhromažďovania vecí rôznej povahy. To malo za následok, že pri množstve zbierkových predmetov chýbajú údaje o ich pôvode a iné relevantné informácie, ktoré s odstupom času už nebolo možné doplniť. Premyslenej tvorbe fondov, kvalifikovanému spracovaniu a následnému odbornému ošetrovaniu zbierkových predmetov takmer dve desaťročia po vzniku múzea bránil nedostatok odborných pracovníkov. Na odbornejšiu bázu sa nadobúdanie zbierkových predmetov dostáva až koncom 70-tych rokov 20. storočia.

Absencia vhodných priestorov na múzejnú činnosť vrátane nedostatku priestorov na uloženie zbierkových predmetov na dlhé desaťročia poznačila činnosť múzea. Samotnú tvorbu múzejných zbierok z hľadiska obsahovej náplne od samého začiatku nepriaznivo ovplyvňovala absencia vhodných depozitárov, ich materiálno-technické vybavenie a malá plocha, ako aj nedostatok finančných prostriedkov na nákup zbierkových predmetov. Zbierkový fond bol umiestnený v rôznych objektoch, nachádzajúcich sa aj mimo mesta Topolčany. Časté sťahovanie zbierok, ich umiestnenie v klimaticky nevhodných priestoroch a nedostatočná starostlivosť v oblasti ochrany a ošetrovania viedli v nejednom prípade k trvalému poškodeniu predmetu.

K umiestneniu všetkých zbierok v jednom objekte dochádza až v priebehu roka 1999, keď sa múzeum presťahovalo do účelovej budovy bývalého kráľovského okresného súdu, súčasného sídla múzea. Budova, ktorá bola postavená v roku 1895, sa prakticky nachádza v pôvodnom stave. Po presťahovaní zbierok sa po niekoľkých rokoch opätovne musela riešiť otázka fyzického stavu depozitárov, ktoré podliehali značnej deštrukcii vplyvom vzliajúcej vlhkosti a nemožnosti temperovania vzhľadom na zastaraný systém vykurovania. Jednotlivé predmety boli uložené do škatúl, prípadne osobitne zabalené do obalového materiálu a premiestnené do náhradných priestorov v sídle múzea. Depozitárne priestory boli v r. 2008 – 2013 podrobené zásadnej stavebnej rekonštrukcii, pri ktorej došlo aj k výmene okien a inštalovaniu nového vykurovacieho systému. Po vyriešení fyzického stavu depozitárov následne sa bude musieť riešiť aj ich technicko-materiálové vybavenie účelovým úložným mobiliárom. Pôvodné vybavenie na uloženie zbierkových predmetov (skrine a regály zo 70-tych rokov 20. storočia), ktoré prežilo niekoľko sťahovaní, z dôvodu značného poškodenia muselo byť vyradené. Pri sťahovaní predmetov do zrekonštruovaných depozitárov sa uvažuje aj s výmenou v súčasnosti používaného obalového materiálu. V záujme zvýšenia ochrany zbierok pred odcudzením, resp. poškodením, je plánovaná aj revitalizácia EZS a EPS. V ďalšom období sa ráta aj s inštaláciou kamerového systému.

Prvé základné členenie zbierkového materiálu bolo realizované do základných skupín podľa ich príslušnosti k vedným odborom:

- 1/ spoločenské vedy - archeológia, história, etnografia, numizmatika
- 2/ prírodné vedy – botanika, zoológia, paleontológia, geológia, petrografia, mineralógia

V súvislosti s elektronickým spracovaním zbierkových predmetov bol zbierkový fond rozčlenený v rámci odborov na tematické skupiny uvedené v tabuľke:

Spoločenské vedy			
	Archeológia		
	História		
		História, remeslá	
		História, pivovarníctvo	
		História, ostatné	
	Etnológia		
		Etnológia, odev a textil	
		Etnológia, stravovanie	
		Etnológia, nábytok	
		Etnológia, remeslá	
		Etnológia, poľnohospodárstvo	
		Etnológia, výtvarné umenie	
		Etnológia, zvykoslovie	
		Etnológia, ostatné	
	Numizmatika		
	Chmeliarstvo		
Prírodné vedy			
	Geológia		
	Mineralógia		
	Petrológia		
	Paleontológia		
		Paleozoológia	
			Paleozoológia, vertebrata
			Paleozoológia, evertebrata
		Paleobotanika	
	Botanika		
		Herbár	
			Výtrusné rastliny
			Semenné rastliny
		Dreviny	
			Semená drevín
			Rezy drevín
			Konáriky s púčikmi
	Zoológia		
		Zoológia, vertebrata	
		Zoológia, evertebrata	

3. Výberové kritériá pre akvizície

Predloženiu návrhu akvizície konkrétneho predmetu kurátorom predchádza posúdenie potenciálneho zbierkového predmetu z hľadiska jeho výpovednej a dokumentačnej hodnoty, a zároveň predpokladu pôsobiť ako symbol ním dokumentovanej skutočnosti. V podrobnom hodnotiacom procese sú stanovené základné kvantitatívne (typ, rozsah, materiál, veľkosť, početnosť, príslušnosť, atď.) a kvalitatívne charakteristiky potenciálnych zbierkových predmetov (hodnota, význam, využiteľnosť, kontext s charakterom zbierok, atď.). Pri nadobúdaní zbierkových predmetov sú preferované autentické doklady dokumentovanej skutočnosti, resp. originály. Pri sériovej výrobe je originálom každý autentický predmet.

Z hľadiska posudzovania hodnoty ako prioritnej kvalitatívnej charakteristiky sú posudzované najmä kultúrno-historická a pramenná hodnota (jedinečnosť predmetu, historickosť, autenticita, unikátnosť). Hodnota predmetu sa neodvíja nevyhnutne len z veku, resp. starobylosti predmetu, vychádza z komplexného posúdenia. V rámci kontextových kritérií sa posudzuje význam predmetu pre tvorbu ucelenej zbierky alebo tematickej kolekcie a jeho vzťahové súvislosti, resp. dosahy v oblasti dokumentácie vývoja prírody a spoločnosti regiónu. V akvizičnom procese ku kvantitatívnym kritériám patrí najmä použitý materiál, technológia výroby, umelecké spôsoby spracovania a výzdoby, celkový fyzický stav predmetov.

Pri akvizícii predmetov v neposlednom rade musia byť zohľadnené aj technicko-materiálne možnosti múzea zabezpečiť pre daný predmet adekvátne odborné uloženie, odborné ošetrovanie a ochranu so zámerom jeho trvalého zachovania (rozsah depozitárnych priestorov, vybavenie účelovým uloženým mobiliárom, zabezpečenie vhodných klimatických podmienok, atď.).

4. Proces akvizície

V súčasnosti sú predmetmi akvizícií Tribečského múzea v Topolčanoch hmotné doklady vývoja prírody a spoločnosti topolčianskeho regiónu. Konkrétne ide o predmety s informačnou, vedeckou a historickou hodnotou reflektujúcou na dejinný vývoj v odboroch:

Prírodné vedy

- Geológia
- Mineralógia
- Petrológia
- Botanika
- Paleontológia
- Zoológia

Spoločenské vedy

- Archeológia
- História
- Numizmatika
- Etnológia

V súlade s platnou legislatívou a v závislosti od možností (finančné prostriedky, ponuka predmetov ...) je akvizičná činnosť realizovaná formou:

- a) daru,
- b) kúpy,
- c) vlastným výskumom,
- d) prevodom správy,
- e) zámenou s iným múzeom alebo galériou.

Proces akvizície reálne zabezpečujú odborní pracovníci so zaradením kurátor, v ktorých kompetencii je predloženie návrhov na akvizíciu Komisii pre tvorbu zbierok TM a spracovanie legislatívou určenej dokumentácie. V procese akvizície dôležité miesto prináleží aj pracovníkovi na pracovnej pozícii dokumentátor, ktorý spracúva administratívne náležitosti celého procesu akvizície.

V súlade s legislatívou a internými predpismi TM každý potenciálny zbierkový predmet posudzuje Komisia pre tvorbu zbierok, pôsobiaca ako poradný orgán riaditeľky TM.

4.1 Archeológia

Archeologický fond múzea je zo všetkých zbierkových fondov múzea početne najrozsiahljší. K jeho tvorbe prispela činnosť členov vlastivedného krúžku, ako aj ďalšie aktivity po založení múzea. Artefakty archeologickej povahy položili základ zbierkového fondu múzea, ktorý tvorí najmä črepový materiál, keramické nádoby, šperky (záušnice, členky, náhrdelníky, prstene, náramky, ...), ozdobné súčasti odevu (plechové nášivky, spony, opaskové pracky....), predmety s náboženskou symbolikou a iné.

Akvizičný plán:

V rámci možností daných legislatívou akvizičnú činnosť prostredníctvom kúpy, zberu alebo daru zamerať na získanie archeologických nálezov dokumentujúcich jednotlivé historické obdobia topoľčianskeho regiónu.

4.2 História

V období založenia múzea bol historický fond veľmi skromný. V prvých rokoch podstatnú časť získaných predmetov tvorili zbrane z druhej svetovej vojny, zbierka mincí a historické zbrane z 18. a 19. storočia. Od druhej polovice 70-tych rokov 20. storočia sa fond obohacuje o predmety dokumentujúce rôzne oblasti ľudskej činnosti i historické udalosti. Boli to napr. pečatidlá, platidlá, odznaky a vyznamenania, remeselnícke nástroje, sklárske výrobky, historické pohľadnice, predmety pivovarníckeho zamerania a pod.

Akvizičný plán:

Akvízie prioritne zamerať na predmety dokumentujúce oblasť regionálneho školstva, pôsobenie rodu Stummer, históriu a súčasnosť mesta Topoľčany a dejiny pivovarníctva na Slovensku. V centre záujmu bude aj dokumentácia obdobia 2. polovice 20. storočia (rozmanité oblasti ľudskej činnosti, výroby, spoločenského života jednotlivca i organizácií).

4.3 Etnológia

Tvorbe národopisnej zbierke celé desaťročie po vzniku múzea nebola venovaná primeraná pozornosť. Získavanie predmetov bol náhodný a nesystematický proces. V ďalšom období dochádza k výraznejšiemu nárastu predmetov národopisnej povahy, ktoré však zostali bez odborného spracovania. V tomto období sa pozornosť venovala predovšetkým získavaniu ľudovému odevu, textilu, poľnohospodárskemu náradíu, kuchynskému riadu, nábytku, náboženským predmetom. Koncom 20. storočia sa začala budovať aj zbierka dokumentujúca tradičné a súčasné výtvarné umenie, výročné zvykoslovie a remeslá.

Akvizičný plán:

Rozširovať zbierku artefaktov dokumentujúcich tvorbu súčasných neprofesionálnych umelcov a remeselných výrobcov z rôznych oblastí ľudového umenia a remeselnej výroby. Dokumentovať zmeny tradičnej ľudovej kultúry a života na dedine v 2. polovici 20. storočia.

4.4 Botanika

Základ botanickej zbierky položil herbár botanických položiek získaný krátko po založení múzea. V súčasnosti fond pozostáva z herbárovej zbierky vyšších cievnatých rastlín, nižších rastlín, vzoriek rezov, púčikov, semien a plodov domácich i cudzokrajných drevín a krov.

Akvizičný plán:

V rámci terénnych výskumov zber zabrať na druhy vyšších cievných rastlín, ktoré doplnia herbár vyšších rastlín. Bežné, vzácne a chránené druhy botanických prírodnín digitálne zdokumentovať.

4.5 Chmeliarstvo

V súvislosti so špecializáciou múzea sa začala budovať zbierka exponátov, dokumentujúca vývoj a špecifiká chmeliarstva na Slovensku. Jej základ tvoria najmä pracovné nástroje a pomôcky, nádoby, predmety využívané pri agrotechnike, zbere, sušení, spracovávaní a expedícii chmeľu.

Akvizičný plán:

Doplňať zbierku o predmety so zámerom komplexnej dokumentácie oblasti chmeliarstva – poľnohospodárska výroba, spracovanie chmeľu, dokumentačný materiál.

4.6 Paleontológia

Prírodovedným zbierkam dali základ členovia vlastivedného krúžku ešte pred založením múzea. Prvými predmetmi prírodovedného charakteru boli paleontologické nálezy objavené pri archeologických výskumoch. Neskôr bola paleontologická zbierka doplnená fosíliami získanými darom alebo kúpou.

Akvizičný plán:

Podľa možnosti zberom alebo kúpou fond rozširovať o fosílie rôznych geologických období.

4.7 Geológia

Fond geológie patrí v rámci múzea k početne najmenším. K odbornému prehodnoteniu a spracovaniu zbierkových predmetov došlo až koncom 80-tych rokov 20. storočia nástupom odbornej pracovníčky. V nasledujúcich rokoch bol fond obohatený o nové prírastky akvizičnou činnosťou ďalšej odbornej pracovníčky.

Akvizičný plán:

Akvizície zameriť na horniny charakterizujúce jednotlivé geologické jednotky podieľajúce sa na geologickej stavbe regiónu.

4.8 Mineralógia

Základ zbierky minerálov sa začal formovať krátko po vzniku múzea vďaka darom od externých spolupracovníkov múzea. V ďalšom období sa zbierka rozširovala náhodnými kúpami od zberateľov, bez následného odborného spracovania. K cielenej tvorbe mineralogického fondu so sprievodnou odbornou dokumentáciou dochádza koncom 80-tych rokov 20. storočia príchodom novej pracovníčky.

Akvizičný plán:

V rámci možností (ponuka, finančné prostriedky) kúpou obohacovať zbierku minerálov o druhy absentujúce v súčasnom mineralogickom fonde.

4.9 Zoológia

Predmety tvoriace súčasť zoologického fondu múzea boli získavané najmä od konca 60-tych rokov 20. storočia. Vďaka iniciatíve pracovníka, ktorý pracoval na pozícii botanik, sa začala budovať zbierka dermoplastov cicavcov a zbierka chrobákov a motýľov. Na odbornú bázu sa akvizičná činnosť dostáva až začiatkom 80-tych rokov 20. storočia nástupom odborníka – zoológa. Postupne vytvoril rozsiahlu ornitologickú zbierku, v ktorej prevládajú preparáty vtáctva žijúceho v okolí vôd, dravých vtákov a spevavcov. Menšia časť zbierky je tvorená kožkovými preparátmi.

Akvizičný plán:

V rámci reálnych možností daných legislatívou, kúpou, resp. darom rozširovať zoologický fond o dermopreparáty cicavcov a iných živočíšnych druhov dokumentujúcich faunu regiónu.

5. Záver

Systematické budovanie zbierkového fondu ako dokladu vývoja prírody a spoločnosti topolčianskeho regiónu patrí k základným oblastiam činnosti múzea. Akvizičná politika múzea zohľadňuje jeho vlastivedný charakter a špecializáciu, ako aj zámery v oblasti múzejnej komunikácie (prezentačná činnosť). Pri nadobúdaní zbierkových predmetov múzeum sa riadi odbornými kritériami, platnou legislatívou a vlastnými internými predpismi. Obsahové a rozsahové zameranie akvizičnej činnosti je limitované okrem odborných kritérií najmä finančnými a priestorovými možnosťami múzea.

V Topolčanoch 8. 1. 2014

PhDr. Blažena Šmotláková
riaditeľka múzea

